

KS. PAWEŁ WARCHOŁ

Kujawsko-Pomorska Szkoła Wyższa w Bydgoszczy

<https://orcid.org/0000-0002-8147-9484>

MIŁOSIĘRDZIE W NAUCZANIU PAPIEŻA FRANCISZKA

Od początku pontyfikatu papieża Franciszka zagadnienie miłosierdzia jest jednym z priorytetów jego posługi. Ojciec Święty mówi o nim w kazaniach i dokumentach, ukazuje je w gestach i inicjatywach duszpasterskich, nawiązuje do niego w trakcie spotkań i przemówień. Papież zatroskany o duchową kondycję wierzących nazywa Kościół „szpitalem polowym”¹, podkreślając jego misję i stojące przed nim zadania. Chce pomóc współczesnemu człowiekowi w dotarciu do Boga i odczytaniu swego powołania. Warto zatem zaprezentować główne wymiary miłosierdzia w przekazie obecnego biskupa Rzymu, w których nieogarnione pole łaski Bożej spotyka się z przeszkodami tworzonymi przez człowieka. W tym wszystkim jednak papieskie odwołanie się do wiecznej młodości Kościoła napawa optymizmem.

1. BOGACTWO BOSKIEGO MIŁOSIĘRDZIA

Papież ukazuje miłosierdzie Boga jako źródło, z którego wypływa siła dla człowieka i Kościoła. Wzorem swoich poprzedników na Stolicy Piotrowej przypomina, że Bóg jest zawsze z człowiekiem, dzieli z nim los i spieszy mu z pomocą. Nie cofa się przed żadną nędzą ludzką, gdyż u podstaw takiego podejścia leży doświadczenie Boga, który przyszedł na świat jako łaska i przebaczenie.

¹ Radio Watykańskie, *Papież do ewangelizatorów: Kościół to szpital polowy dla ludzi zgnębionych i utrudzonych. Musimy do nich dotrzeć z doświadczeniem wiary*, http://pl.radiovaticana.va/news/2014/09/19/papie%C5%BC_do_ewangelizator%C3%B3w:_ko%C5%9Bci%C3%B3%C5%82_to_szpital_polowy_dla_ludzi/pol-826239 [dostęp: 22 V 2020].

1.1. MIŁOSIĘRDZIE IMIENIEM BOGA

Miłosierdzie w ujęciu papieża Franciszka nie jest tematem nowym. Osadzone w Biblii i Tradycji Kościoła wyznacza kierunek działalności tej wspólnoty. W swoim nauczaniu Franciszek odwołuje się do hebrajskiej terminologii *hesed* i *rahamim*² oraz licznych faktów biblijnych. Przypomina m.in. werset Psalmu 136 [135], w którym czytamy: „bo Jego miłosierdzie trwa na wieki”³, oraz postać proroka Ozeasza, potwierdzając Boską opiekę nad ludem Izraela. Najwięcej uwagi poświęca osobie Chrystusa, który nie tylko głosił miłosierdzie, ale sam nim był. Apogeum miłosierdzia okazał na krzyżu, gdy dobrowolnie oddał życie za zbawienie braci.

Papież nazywa miłosierdzie „imieniem Boga”⁴, „dowodem tożsamości”⁵, „najmocniejszym przesłaniem Pana”⁶. Te słowa przypominają dziennikowe zapiski św. Faustyny Kowalskiej, definiującej miłosierdzie jako największy przymiot Boga. W przymiocie tym mieści się też niepojęte bogactwo czułości i bliskości, radości i otwartości dostępne człowiekowi w sposób bardzo realny. Papież zachęca, aby samemu go doświadczyć: „Poczujemy Jego czułość, odczujemy Jego objęcie”⁷. W osobie Chrystusa człowiek łatwiej może zrozumieć bliskość Boga, który stał się dzieckiem i zechciał trwać w jedności natury ze swymi braćmi. Dlatego jako Człowiek i Bóg jest też czuły na ludzką odpowiedź, umie słuchać i przychodzić z pomocą. Wobec swych braci wychodzi na spotkanie, gdyż zranionym i pokrzywdzonym niesie miłosierdzie. „[...] Boże miłosierdzie! Tak wielka miłość, tak głęboka miłość Boga względem nas, miłość, która nie zawodzi, zawsze chwytą nas za rękę i nas podtrzymuje, podnosi, prowadzi”⁸ – wypowiada z zachwytem papież Franciszek.

Papież, malując obraz miłosiernego Boga, wskazuje na aktualność ewangelicznych przypowieści opisujących ten przymiot (o zagubionej owcy, utraconej monecie i marnotrawnym synu), podkreślając, że miłosierdzie jest „siłą, która zwycięża wszystko, wypełniając serce miłością i pocieszając przebaczeniem”⁹. Ponadto miłosierdzie – w interpretacji papieża – przynosi Bogu radość. Bóg bowiem cieszy się z ludzkich powrotów, gdy widzi serdeczny żal i okazaną skruchę. Owa radość, to Boża odpowiedź na ludzkie zaufanie. Radość Boga staje się darem

² Por. Franciszek, *Orędzie na XXXI Światowe Dni Młodzieży*, w: Franciszek, *Błogosławieni miłosierni. Słowo do młodych*, Kraków: Wydawnictwo M 2016, s. 9–10.

³ Franciszek, *Bulla Misericordiae vultus*, Wrocław: WWKA 2015, nr 7.

⁴ Papież Franciszek, *Miłosierdzie to imię Boga. Rozmowa z Andream Toriellim*, tłum. J. Ganobis, Kraków: Znak 2016, s. 9.

⁵ MTIB, s. 10.

⁶ MTIB, s. 10.

⁷ Franciszek, *Homilia wygłoszona w Bazylice św. Jana na Lateranie (7 IV 2013 r.)*, „L'Osservatore Romano” (Pl) 5 (2013), s. 49.

⁸ HWBJL, s. 49.

⁹ MV 9.

dla człowieka, generując w nim niespodziewaną łatwość w przewyciężaniu trudności i pomoc w realizowaniu życiowych pasji zgodnych z wolą Najwyższego. Miłosierdzie doświadczane przez człowieka staje się tak wielką mocą, że „może ocalić człowieka i świat z «raka», jakim jest grzech, zło moralne, duchowe”¹⁰. Jest nieodzowne jak pokarm i powietrze. W nim mieści się Ewangelia i chrześcijaństwo, o czym wcześniej pisał Karol Wojtyła: „Miłosierdzie i chrześcijaństwo jest wielką sprawą naszych dni. Jeżeli nie byłoby miłosierdzia, nie byłoby chrześcijaństwa: to jest jedno i to samo”¹¹.

Papież, rozważając przymiot Bożego miłosierdzia, konstruuje swoje orędzie o przebaczeniu na czasy współczesne, kierując je do każdego, kto pobłądził w życiu, marnując swoją wolność i idąc za iluzjami szczęścia. By człowiek nie zwątpił w siebie z powodu grzechów i wymagań, jakie stawia chrześcijaństwo, Ojciec Święty zapewnia, że dla Boga nie stanowi to przeszkody. Wynika to z Jego cierpliwości i wierności, które – obok czułości, bliskości i radości – są nowymi polami znaczeń miłosierdzia. Bóg umie czekać na nasz powrót i być wiernym bez względu na popełniony przez człowieka grzech. Tłumaczy: „Boże miłosierdzie jest bardzo ludzkie, a w pewnym sensie nawet bardzo cielesne”¹². W tych stwierdzeniach wybrzmiewa ojcowski i macierzyński wymiar miłosierdzia, obszernie analizowany przez św. Jana Pawła II w encyklice *Dives in misericordiae*. Prawda ta została odsłonięta przez Chrystusa na krzyżu. Bóg daje na nim nowe życie i zapowiada życie w domu Ojca. Chce, aby każdy usłyszał tę prawdę, przyjął ją i według niej żył. Dlatego wobec Tomasza Apostoła, wątpiącego w prawdę zmartwychwstania, daje znaki swojej śmierci i zmartwychwstania. „Widzi je przed sobą, w ranach rąk i stóp, w otwartym boku, i odnajduje zaufanie: jest nowym człowiekiem, nie jest już niedowiarkiem, lecz wierzącym”¹³ – wyjaśnia papież. W tej łasce partycypuje każdy, kto chce z niej korzystać i wyznać słowami apostoła: „Pan mój i Bóg mój!” (J 20, 28).

1.2. BÓŻY ATRYBUT CIĄGŁEGO PRZEBACZANIA

Niewątpliwie tym, co najbardziej przybliży człowieka do Boga, jest perspektywa permanentnego przebaczenia. Papież Franciszek wzorem swego poprzednika, św. Jana Pawła II, którego mottem pontyfikatu były słowa „Nie lękajcie się!”, zachęca: „Nie lękajmy się do Niego zbliżyć! On ma serce miłosierne! Jeśli ukážemy Jemu nasze wewnętrzne rany, nasze grzechy, On zawsze nam przebacza. To

¹⁰ MV.

¹¹ K. Wojtyła, *Chrześcijaństwo jest niemożliwe bez miłosierdzia. Homilia z okazji 50-lecia śmierci br. Alberta Chmielowskiego*, w: *Liturgia godzin*, Poznań: Pallotinum 1987, t. III, s. 1242.

¹² W. Węgrzyniak, *Franciszek i miłosierdzie*, <https://diecezja.pl/franciszek-i-milosierdzie/> [dostęp: 23 V 2020].

¹³ HWBJA, s. 49.

czyste miłosierdzie! Nie zapominajmy o tym¹⁴. Konsekwencją przyjętego od Boga przebaczenia jest okazanie go braciom. Czyniąc inaczej, człowiek upodabnia się do niemilosierdnego sługi z Ewangelii, który po tym, jak jego właściciel darował mu długi, nie okazał litości swemu dłużnikowi. Tym samym człowiek stawia przeszkodę w należywym wykorzystaniu daru miłosierdzia. Bóg z kolei nie kalkuluje, nie męczy się przebaczeniem – jak podkreśla papież – gdyż stanowi ono cel Jego przyjścia na świat. Jezus odpuszcza grzech cudzołożnej kobiecie, broniąc jej przed fałszywymi oskarżeniami faryzeuszy. Nie pamięta zdrady Szymona Piotra i powołuje go na pierwszego spośród apostołów. Odwiedza dom celnika Zachęsza znanego z oszustw podatkowych, gdyż wie, że się nawróci i zadośćuczyni za wyrządzone zło. Papież przypomina jego postawę młodzieży w czasie Światowego Spotkania Młodych w Krakowie¹⁵, pouczając, by nie wstydić się otrzymanego od Boga przebaczenia, gdyż ono nie upokarza człowieka, ale wynosi na szczyty świętości i czyni autentycznym świadkiem wiary.

By człowiek jeszcze lepiej zrozumiał istotę przebaczenia, Ojciec Święty powołuje się na doświadczenie apostołów zamkniętych w wieczerniku, do których przychodzi Zmartwychwstały. Dając im swego Ducha i przekazując mandat odpuszczenia ludzkich grzechów, pragnie, by mogli nim obdarowywać innych. Możliwość skorzystania z tego daru dotyczy każdego, ale trzeba pozwolić Jezusowi otworzyć drzwi swego serca, bez względu na wstyd, jaki odczuwa się z powodu grzechów¹⁶. Niektórzy nie potrafią tego uczynić, co stanowi pierwszą przeszkodę w otwarciu się na Zbawiciela.

Drugą przeszkodą uniemożliwiającą przyłgnięcie do Jezusa jest zniechęcenie. Jego też doświadczyli uczniowie, którzy „w dzień Paschy z goryczą zauważyli, że wszystko powróciło do stanu poprzedniego”¹⁷, a „rozdział Jezusa wydawał się skończony i po długim czasie przebywania z Nim nic się nie zmieniło”¹⁸. Ojcowie duchowi nazywali zniechęcenie jedną z najtrudniejszych przeszkód utrudniających wiernym zmianę swego życia na lepsze. Zniechęcenie bowiem odbiera ufność i nadzieję oraz przyzwala, aby żyć w przeciętności.

Wreszcie trzecią przeszkodą zamykania drzwi przed Jezusem jest grzech, którego człowiek nie chce sobie wybaczyć. Ale to, co dla ludzi okazuje się trudnością – jak tłumaczy papież – nie stanowi przeszkody dla Boga¹⁹. Boża miłość w dotarciu

¹⁴ Franciszek, *Słowo podczas modlitwy Anioł Pański* (9 VI 2013 r.), „L'Osservatore Romano” (PI) 8–9 (2013), s. 56.

¹⁵ Franciszek, *Homilia podczas Mszy świętej w Niedzielę Bożego Miłosierdzia* (8 IV 2018 r.), „L'Osservatore Romano” (PI) 5 (2018), s. 9.

¹⁶ HNBM.

¹⁷ HNBM.

¹⁸ HNBM.

¹⁹ HNBM.

do człowieka korzysta z najrozmaitszych okazji, gdyż, używając określenia św. Jana Pawła II, jest bogata „wyobraźnią miłosierdzia”²⁰.

To wszystko skłania wierzących, by szukać sposobów bycia miłosiernym pomimo ludzkiej ułomności. Pozwala też patrzeć z nadzieją, wiedząc, że nędra jest niczym wobec Boskiej dobroci. Papież wyjaśnia: „Miłosierdzie Boga jest Jego odpowiedzialnością za nas. On czuje się odpowiedzialnym, to znaczy: pragnie naszego dobra i chce nas widzieć szczęśliwymi, napełnionymi radością i pokojem. Na tejsze właśnie długości fali powinna zostać dostrojona i zorientowana miłość miłosierna chrześcijan. Tak, jak kocha Ojciec, tak też powinni kochać i synowie. Jak On jest miłosierny, tak też i my jesteśmy wezwani, by być miłosiernymi: jedni wobec drugich”²¹. Wzorem takiej postawy jest zawsze Chrystus, który klęknął przed apostołami i umył im nogi. Nie wolno zatem bliźnim czynić inaczej, jak tylko ich miłować jak siebie samych. Złego działania nie usprawiedliwia ani miejsce, ani czas²², nawet wtedy gdy sytuacje „czynią sąd moralny mniej pewnym i utrudniają decyzję”²³. Błogosławionymi są ci, którzy potrafią przebaczać „siedemdziesiąt siedem razy” (Mt 18, 22), czyli zawsze. Oni stanowią „armię rozgrzeszonych”²⁴, gdyż tkwią w Bożej łasce, leczą ludzkie rany i tworzą klimat pokoju.

Franciszek jest świadomy, że skrzywdzeni i wykluczeni potrzebują miłości i uścisku braterskiej, czyli przytulenia i ciepła. W tym kontekście zachęca kapłanów, by okazywali miłosierdzie wszystkim, także małżonkom żyjącym w związkach niesakramentalnych. „Przytulcie je więc i bądźcie miłosierni, nawet jeśli nie możecie udzielić rozgrzeszenia”²⁵ – zachęca i dodaje: „Bóg przebacza nie za pomocą dekretu, lecz gestu czułości”²⁶. Stąd papież słusznie zadaje pytanie, czy potrafimy „przytulić odrzuconych” i wyjść „z gestami ludzkiej czułości do tych, do których nikt nie chce wychodzić?”²⁷.

Chrystus nie wstydził się iść do grzeszników, szukał ich, jadł z nimi, rozmawiał, narażając się na nieprzychylnie przewiska, nazwany przez faryzeuszy żarłokiem, pijakiem oraz przyjacielem celników (por. Mt 11, 17–19).

²⁰ Jan Paweł II, *Potrzeba nowej «wyobraźni miłosierdzia»*. Przesłanie do uczestników międzynarodowego seminarium poświęconego ubóstwu i globalizacji, „L'Osservatore Romano” (Pl) 10 (2004), s. 4.

²¹ MV 9.

²² EG 71.

²³ EG 72.

²⁴ EG 82.

²⁵ MTIB, s. 17.

²⁶ MTIB, s. 18.

²⁷ MTIB, s. 19.

2. NIEODZOWNOŚĆ MIŁOSIERDZIA W KOŚCIELE

Papież Franciszek, dostrzegając piętrzące się w świecie problemy, czyni z miłosierdzia główny program duszpasterski. Nie tylko zachęca, aby pomagać ubogim poprzez skoordynowane i długofalowe działania, ale wykonuje wiele drobnych gestów, np. radzi zgromadzonym na placu św. Piotra (17 XI 2013), by zabrali ze sobą pudełeczka zwane *Misericordina*, w których znajduje się różaniec i tekst koronki do Bożego miłosierdzia. Jest ona „duchowym lekarstwem” korzystnie wpływającym na serce, duszę i ludzkie życie²⁸. Losy człowieka i świata zależą bowiem od głębokości wiary wyrażonej w modlitwie, bo ona budzi optymizm i ufność w człowieka oraz czyni go zdolnym do współdziałania się z innymi.

2.1. NADZWYCZAJNY ROK MIŁOSIERDZIA

Główną inicjatywą papieża promującą miłosierdzie było ogłoszenie Nadzwyczajnego Roku Miłosierdzia. Uczynił to w II niedzielę wielkanocną 2015 r. (święto Bożego Miłosierdzia) bullą *Misericordiae vultus*. Głównym symbolem rozpoczęcia Roku Miłosierdzia było otwarcie drzwi w bazylice św. Piotra, nazwanych przez Ojca Świętego „Bramą Miłosierdzia”. Później otworzył drzwi w pozostałych bazylikach rzymskich, zachęcając biskupów i kapłanów na świecie, aby zrobili to samo w kościołach lokalnych i kościołach o szczególnym znaczeniu na całym świecie²⁹.

Rok Miłosierdzia – przypomina papież – jest zaproszeniem wierzących, by przede wszystkim otworzyli swe serca na dar miłosierdzia Boga, który należy okazać braciom. To skuteczny czynnik eliminujący uśpienie ludzkich sumień z powodu obojętności oraz praktyczny akt podzielenia się z braćmi chlebem i miłością. Świadczone miłosierdzie jest potwierdzeniem głoszonego, gdyż „poprzez swoją działalność ewangelizacyjną [Kościół] współpracuje jako narzędzie Bożej łaski, działającej nieustannie, poza wszelką możliwą kontrolą”³⁰. Kościół bowiem winien stanowić miejsce, w którym ludzie doznają pomocy, by wzmocnić się duchowo i podzielić się z innymi zdobytą mocą.

W ramach Roku Miłosierdzia papież zachęca do odbycia pielgrzymki do Rzymu albo innego miejsca w zależności od możliwości³¹. Winna ona stać się bodźcem do nawrócenia i wcielenia w życie Chrystusowego błogosławieństwa bycia miłosiernym. Konkretnym jej przejawem powinna być poprawa życia – zmiana, by nie

²⁸ Franciszek, „*Misericordina*”: lekarstwo dla duszy. Przemówienie podczas modlitwy Anioł Pański, „L'Osservatore Romano” (PI) 1 (2014), s. 54.

²⁹ H. Wejman, *Miłosierny wymiar zadań duszpasterskich w świetle bulli papieża Franciszka Misericordiae vultus*, „*Studia Gnesnensia*”, 29 (2015), s. 47–56.

³⁰ EG 112.

³¹ MV 14.

sądzić i nikogo nie potępiać, ale przebaczać i okazywać dobro. Pielgrzymowanie do miejsc świętych pozwala lepiej dostrzec nadprzyrodzoną, często przysłaniającą codziennością niosącą ciężar pracy i obowiązków. Ojciec Święty przypomina ponadto, że życie chrześcijanina jest pielgrzymowaniem do domu Ojca, podczas którego każdego dnia możemy dostrzec blask Jego miłości. Pozwala wreszcie rozszerzyć nasze serce na innych, by ogarnąć ich miłością wyrażoną w uczynkach miłosierdzia wobec duszy i ciała oraz w żarliwej modlitwie.

Ważnym aspektem przeżywania Roku Miłosierdzia jest inicjatywa „24 godziny dla Pana”, czyli możliwość dziennej i nocnej spowiedzi wiernych przed IV Niedzielą Wielkiego Postu. Sprzyja temu czytana w niedzielę przypowieść o synu marnotrawnym, który powraca do ojca, żałuje za grzechy i zmienia swe życie. Z tej racji papież przypomina kapłanom, aby byli „prawdziwym znakiem miłosierdzia”. Na wzór ojca z przypowieści zachęca, by przyjmowali z miłością wszystkich, „obejmując [jak] skruszonego syna, który wraca do domu, by wyrazić radość z tego, że się odnalazł”³². Uczy też, aby nie zadawali „aroganckich pytań, lecz jak ojciec z przypowieści niech przerwą wywód przygotowany przez syna marnotrawnego, ażeby potrafili uchwycić w sercu każdego penitenta wezwanie do pomocy i prośbę o przebaczenie”³³. W ten sposób istnieje szansa, aby dotrzeć do wątpiących, poszukujących Boga i stojących na obrzeżach Kościoła. Nie ma zatem osób, z którymi nie można by prowadzić dialogu i ukazywać piękna miłosierdzia potrzebnego każdemu z nas. Dlatego namiestnik Chrystusa pragnie przekazać Ewangelię w taki sposób, by mogła zaspokoić duchowe potrzeby i oczekiwania współczesnego człowieka. Miłosierdzie wymazuje zło zapisane w sumieniu i pogrzebane w nieświadomych przepaściach istnienia oraz pozwala poznać prawdę o samym sobie i Bogu.

Na wskroś pożyteczną inicjatywą Roku Miłosierdzia jest również posłanie Misjonarzy Miłosierdzia. Są nimi kapłani, którym papież udziela władzy przebaczenia grzechów zarezerwowanych Stolicy Apostolskiej. To oni winni być „żywym znakiem tego, jak Ojciec przygarnia tych, którzy szukają jego przebaczenia”³⁴. Ojciec Święty kieruje ten apel do biskupów, wzywając ich, aby pomogli misjonarzom zorganizować „misje ludowe”, zapomniane w wielu krajach świata, które w przeszłości były siłą duchowej odnowy społeczeństw³⁵. Takie rekolekcje dają wiernym szansę nawrócenia, gdyż bez „miłosierdzia słów” nie można przekazać treści mesjańskiego posłannictwa Jezusa Chrystusa i skutecznej nadziei dla ludzi, także dla tych, którzy przynależą do grup przestępczych, trwając „w grzechu, który chce zastąpić Boga iluzją pieniądza jako formy władzy”³⁶. Narazony na nią jest

³² MV 17.

³³ MV 17.

³⁴ MV 18.

³⁵ MV 18.

³⁶ MV 18.

każdy, gdyż – jak twierdził św. Grzegorz Wielki – nawet najlepsi, gdy są zdeprawowani, stają się najgorszymi³⁷.

Nadzwyczajny Rok Miłosierdzia wiąże się też z łaską odpustu, ponieważ „dośięga grzesznika, któremu Bóg udzielił już przebaczenia, i uwalnia go od każdej pozostałości skutku grzechu, umożliwiając mu raczej działanie z miłością, niż ponowny upadek w grzech”³⁸. To jest łaska darowania także wszystkich zaciągniętych kar.

2.2. WYKLUCZENI W CENTRUM UWAGI KOŚCIOŁA

Akcentowana przez papieża troska o ubogich wiąże się z jego wizją Kościoła otwartego oraz wychodzącego ku ludziom zagubionym i potrzebującym. Jest to przełożenie idei miłosierdzia na konkretne czyny. W ten sposób Kościół, podążając za Bogiem, „ukazuje zranionej ludzkości swoje matczyne oblicze, swoją twarz mamy. Nie czeka aż zranieni zapukają do jego drzwi, idzie szukać ich na ulicach, zbiera ich, przytula, leczy, sprawia, że czują się kochani”³⁹. Franciszek tłumaczy, że ludzi trzeba poszukiwać i docierać w tym celu do najodleglejszych zakątków, a nie czekać. Mówi: „Jeśli Kościół nie wyjdzie sam z siebie, aby głosić światu Ewangelię, wtedy obraca się wokół siebie, wtedy będzie chory”⁴⁰. Ojciec Święty posługuje się obrazem zamkniętego w Kościele Jezusa, który, próbując wyjść na zewnątrz, puka do drzwi od środka⁴¹. Z drugiej strony także wierni winni otworzyć drzwi swoich serc, gdyż zatrzaśnięte nie dają miejsca dla Zbawiciela.

Franciszek, ukazując tendencje dominujące wśród współczesnej cywilizacji, mówi też o „kulturze wykluczenia”, w której „nie ma w niej miejsca ani dla starca, ani dla niechcianego dziecka. Nie ma czasu, aby zatrzymać się z ubogim na skraju drogi”⁴². Z tego względu przestrzega przed obojętnością, która zamyka ludzkie serca na potrzeby biednych. Wiele odniesień do tej treści znajdujemy w adhortacji *Querida Amazonia*, w której papież stwierdza, że w wyniku złych działań ekonomicznych niszczy się ten piękny zakątek ziemi, co powoduje przymusową migrację mieszkańców na peryferia wielkich miast. Niesprawiedliwe działania krajowych

³⁷ MV 19.

³⁸ MV 22.

³⁹ MTIB, s. 9.

⁴⁰ Cyt. za: por. M. Preciszewski, *Pontyfikat duszpasterskiego nawrócenia*, <https://papiez.wiara.pl/doc/6027677.Franciszek-pontyfikat-duszpasterskiego-nawrocenia/2> [dostęp: 11 XII 2019]

⁴¹ Por. S. Rabiej, *Krytyka «kultury wykluczenia» w nauczaniu papieża Franciszka*, w: M. Humeńnik, I. Paszenda (red.), *Między ekskluzją a inkluzją w edukacji religijnej*, Wrocław: Instytut Pedagogii Uniwersytetu Wrocławskiego 2017, s. 70.

⁴² Por. S. Rabiej, *Krytyka «kultury wykluczenia»*, s. 67.

i międzynarodowych korporacji, nastawione na zysk, niszczą naturalne zasoby Amazonii, przynosząc nowe zniewolenia tubylców⁴³.

Wobec „kultury wykluczenia” papież daje konkretne rozwiązania, proponując „kulturę spotkania”. Pisze: „Kościół nie jest na świecie po to, by potępiać, lecz by umożliwić spotkanie z tą przenikającą do głębi miłością, jaką jest Boże miłosierdzie. Aby mogło się to zdarzyć, trzeba wyjść. Wyjść z kościołów i parafii, wyjść i pójść szukać ludzi tam, gdzie żyją, gdzie cierpią, gdzie mają nadzieję”⁴⁴. Papież chce dotrzeć do każdego człowieka i szukać z nim dialogu. Priorytetem w jego nauczaniu są cierpiący, biedni, słabi, zranieni, pokrzywdzeni, rozwiedzeni, niewierzący – jednym słowem wszyscy odrzuceni i niemieszczący się w standardach poprawności ludzkiej. Tymczasem Kościół jest miejscem, w którym wszyscy mogą otrzymać zdrowie ducha.

Zdaniem Franciszka Kościół nie może się też zamykać na inne kultury. Mówi, że „poprzez inkulturację Kościół wprowadza narody wraz z ich kulturami do swej własnej wspólnoty, ponieważ każda kultura proponuje wartości i pozytywne formy, które mogą ubogacić sposób głoszenia, pojmowania i przeżywania Ewangelii”⁴⁵. Warto jednak postawić pytanie, gdzie przebiega granica, której nie wolno przekroczyć w otwarciu się na religie i kultury? Stanowi ją nauka Jezusa Chrystusa w wymiarze integralnym, a nie kontekstualnym. Joseph Ratzinger w deklaracji *Dominus Jesus. O jedności i powszechności zbawczej Jezusa Chrystusa i Kościoła* stwierdził, że Chrystus jest pośrednikiem i pełnią objawienia. Kardynał powołał się na soborową deklarację *Dei Verbum* oraz encyklikę Jana Pawła II *Redemptoris missio* i podkreślił, że od tej prawdy nigdy nie wolno odstąpić.

Wiele dobra w otwarciu się na innych i okazaniu braterskiej miłości czynią osoby konsekrowane. Papież Franciszek, mając na uwadze ten aspekt, przypomniał o nim z okazji ogłoszonego Roku Życia Konsekrowanego, przypominając równocześnie, że „możemy i musimy kochać w prawdzie i miłosierdziu każdą osobę, którą spotykamy na naszej drodze, ponieważ od Niego poznaliśmy, co to jest miłość i jak kochać”⁴⁶. Jeśli człowiek został stworzony dzięki miłosierdziu Boga, to spełnienie siebie odnajduje w byciu miłosiernym dla drugich. Wzorem takiej posługi miłosierdzia jest Jezus Chrystus, który głosił je słowami, czynami oraz osobistym świadectwem. Przyjęcie i realizacja miłosierdzia przez człowieka staje się imperatywem jego działań, aby stać się odbiciem miłosiernego Pana. Jest też źródłem mobilizacji dla tych wszystkich w świecie, którzy walczą ze złem i cierpieniem. Miłosierdzie ma bowiem zdolność ukształtować typ duchowości uwrażliwionej na los innych, która wpłynie na współczesną cywilizację.

⁴³ Franciszek, *Posynodalna adhortacja apostolska „Querida Amazonia”*, „L’Osservatore Romano” (Pl) 3 (2020), s. 5.

⁴⁴ MTIB, s. 11.

⁴⁵ EG 91.

⁴⁶ Franciszek, *Świadkowie radości. List apostolski z okazji Roku Życia Konsekrowanego*, „L’Osservatore Romano” (Pl) 1 (2015), s. 6–12.

2.3. SIŁA KOŚCIOŁA UBOGIEGO

Jednym z głównych czynników skutecznego oddziaływania Kościoła jest ubóstwo. Posługiwanie się ubogimi środkami oraz bycie otwartym na ludzi ubogich tworzy fundament owocnej ewangelizacji. Prawda ta nie stanowi *novum* w nauczaniu papieża Franciszka, gdyż jest zakorzeniona w początkach działalności Kościoła, który wzór postępowania czerpał z Jezusa. Zbawiciel, będąc głową Kościoła, nie wyobrażał go sobie jako bogatego i pełnego przepychu, ale otwartego na słowo Boże i żyjącego miłością czerpaną z serca Ojca. Gdy przywiązuje się uwagę do pieniędzy, gorszy się uczniów Pańskich i zaprzecza świadectwu Pana.

Pośród wielu kategorii ubogich papież znacząco wskazuje na uchodźców, którzy emigrują z powodu trudnej sytuacji i szukają lepszych warunków bytowania. Obowiązkiem chrześcijan jest okazanie im pomocy w imię głoszonej przez Jezusa prawdy: „Bo byłem głodny, a daliście Mi jeść; byłem spragniony, a daliście Mi pić; byłem przybyszem, a przyjęliście Mnie; byłem nagi, a przyodzialiście Mnie; byłem chory, a odwiedziliście Mnie; byłem w więzieniu, a przyszlście do Mnie” (Mt 25, 34–36). W ten sposób Chrystus utożsamia się z każdym człowiekiem i zachęca do realizacji tej prawdy bez względu na sytuacje i okoliczności. Człowiek nie może odmówić pomocy bez względu na to, czy ktoś jest wierzącym czy niewierzącym. Każdy dzieli ten sam ziemski los. Będąc jednak wolnym, można odmówić. Postawa bezrefleksyjnej odmowy godzi nie tylko w potrzebującego, a nade wszystko w mogącego pomóc.

Co trzeba zrobić, aby zachęta Chrystusa „bądźcie miłosierni” (Mt 5, 7; Łk 6, 36) poruszyła ludzkie sumienia? Kościół wciąż przypomina wiernym o odpowiedzialności przed Bogiem. Cenne są słowa, które wypowiedział św. Jan Paweł II: „Aby wejść do Królestwa, trzeba mieć serce miłosierne, nie tylko wrażliwe na cierpienie, ale także umiejące nieść ulgę, przełamywać samotność i czynnie dopomagać ubogim braciom i siostram. [...] Ewangelia wzywa nas, byśmy postępowali jak bracia wobec bliźniego, bo w nim jest obecny i czeka na nas sam Bóg. To On sam jest Tym, który doznaje pomocy, gdy ta bywa świadczona komukolwiek, każdemu bez wyjątku cierpiącemu. To On sam jest obecny w tym cierpiącym, ponieważ Jego odkupieńcze cierpienie raz na zawsze zostało otwarte na wszelkie ludzkie cierpienie”⁴⁷.

Bez wątpienia papież Franciszek wpisuje się swoim nauczaniem w wielką teologię miłosierdzia swego poprzednika, rozwijając ją zgodnie z własnymi charyzmatami. Przypomina, że po śmierci nasze postępowanie będzie poddane osądowi Boga

⁴⁷ Jan Paweł II, *Ubodzy i cierpiący wizerunkiem Chrystusa. Przemówienie podczas spotkania z ludźmi «zranionymi przez życie», Tours (21 IX 1996 r.)*, „L'Osservatore Romano” (PI) 11–12 (1996), s. 31. Na ten temat wypowiedziała się s. Faustyna Kowalska, zaznaczając: „Jeżeli dusza nie czyni miłosierdzia w jakikolwiek sposób, nie dostąpi miłosierdzia Mojego w dzień sądu” [*Dzienniczek Sługi Bożej S. M. Faustyny Kowalskiej profeski wieczystej Zgromadzenia Matki Bożej Miłosierdzia*, Kraków–Stockbride–Rzym: Zgromadzenie ss. MBM 1981, nr 1317].

zgodnie prawdą, że „w każdym z tych «najmniejszych» jest obecny Chrystus”⁴⁸. Prawdę tę potwierdza słowami św. Jana od Krzyża: „pod koniec życia będą cię sądzić z miłości”⁴⁹. Uczy w ten sposób, że nie można uciec od spraw ostatecznych, gloryfikować materii i zasklepić się we własnym świetle.

Skąd papież Franciszek czerpie szczególną wrażliwość wobec ubogich? Na pewno z Ewangelii, ale też z doświadczeń Kościoła południowoamerykańskiego, z którego się wywodzi. W przeszłości włączał się on bowiem w pomoc ubogim, by chronić ich przed niesprawiedliwością i wyzyskiem. Ojciec Święty nie głosi teologii wyzwolenia, którą w kręgach latynoamerykańskich propagowano jako ideę służącą rozwiązaniu kwestii ubóstwa z wykorzystaniem marksistowskich narzędzi siły i karabinu, ale apeluje do ludzkich serc i przypomina o konieczności dzielenia się dobrami z tymi, którzy ich nie mają. Nikt bowiem nie może cierpieć głodu i nędzy.

Okazywanie przez papieża Franciszka miłosierdzia wobec uchodźców spotykało się też z krytyką. Czy papieskie słowa były pomyłką? Wielu bowiem pytało: Czy można wciąż przyjmować emigrantów? Czy można jednak zostawić ich bez pomocy? Czy to jest ich wina, że nie mają, co jeść? Czy tą sprawą winien tak mocno zajmować się Kościół? Czy międzynarodowe organizacje nie powinny lepiej zatroszczyć się, aby pomóc ubogim krajom w rozwoju gospodarki? Pytania te są wciąż aktualne. Warto jednak pamiętać, jak podkreślali wcześniej św. Jan Paweł II i Benedykt XVI, że Kościół nigdy nie zastąpi roli państwa, którego zadaniem jest stworzenie sprawiedliwego porządku. Główny ciężar w rozwiązaniu ubóstwa spoczywa na państwie, a Kościół, uczestnicząc w sprawiedliwości, pragnie brać udział w oczyszczeniu tego, co w sprawiedliwości urzeczywistnianej przez polityków okazuje się nierozumne lub niemoralne. Istota programu polepszenia ludzkich warunków bytowych tkwi w ludzkim sercu. W tym kontekście ważne są słowa papieża Franciszka, że „im bardziej damy się zaangażować Słowu, tym bardziej uda się nam doświadczyć Jego bezinteresownego miłosierdzia”⁵⁰.

Dostrzeganie naglącej potrzeby pomocy ubogim, o co Ojciec Święty wielorako zabiega, jest kontynuacją działania Kościoła na przestrzeni wieków. Podobnie czynili papieże i świeccy, kapłani i założyciele zakonów. Franciszek do nich nawiązuje. Spośród podejmowanych przez nich inicjatyw wymienia m.in. sposób wychowania ubogiej młodzieży wskazany Kościołowi przez św. Jana Bosko, zachwyca się domami opatrności, prowadzonymi przez św. Józefa Cottolengo, w których opiekowano się biednymi i chorymi, docenia działalność św. Matki Teresy z Kalkuty, zatroskaną o umierających na ulicy, popiera inicjatywy św. Jana Pawła II, włącznie z tą, którą zrealizował pod Watykanem, zakładając jadłodajnię dla ubogich.

⁴⁸ MV 15.

⁴⁹ MV 15. Por. Jan od Krzyża, *Słowa światła i nadziei. Przestrogi*, Kraków: Wydawnictwo oo. Karmelitów Bosych 2008, s. 59.

⁵⁰ Franciszek, *Orędzie na Wielki Post 2020*, „L'Osservatore Romano” (PI) 9 (2020), s. 35. „W imię Chrystusa prosimy: pojednajcie się z Bogiem!” (2 Kor 5, 20).

3. ORSZAK ŚWIĘTYCH MIŁOSIERDZIA

W swoim nauczaniu Franciszek przywołuje wielu świadków miłosierdzia, aczkolwiek do każdego z nich podchodzi indywidualnie. Pierwszym i najważniejszym jest Maryja, Matka Miłosierdzia. W bulli *Misericordiae vultus*, ogłaszając Nadzwyczajny Rok Miłosierdzia, papież napisał: „Słodycz Jej spojrzenia niech nam towarzyszy w tym Roku Świętym, abyśmy wszyscy potrafili odkryć radość z czułości Boga. Nikt tak jak Maryja nie poznał głębokości tajemnicy Boga, który stał się człowiekiem. Wszystko w Jej życiu zostało ukształtowane przez obecność miłosierdzia, które stało się ciałem. Matka Ukrzyżowanego i Zmartwychwstałego weszła do sanktuarium miłosierdzia Bożego, ponieważ wewnątrz uczestniczyła w tajemnicy Jego miłości”⁵¹. Ojciec Święty chce nam pokazać, że dar miłosierdzia jest obecny we wszystkich faktach dotyczących Maryi zapisanych w Ewangelii, gdyż „zachowała w swoim sercu Boże miłosierdzie w doskonałej syntonii ze swoim Synem Jezusem”⁵². Z tej racji stanowi pociechę dla każdego Jej dziecka, szczególnie w momentach trudnych. Papież przypomina o tym w czasie pielgrzymki w Fatimie⁵³, w Częstochowie i Guadalupe. W czasie tej ostatniej powiedział: „Bóg zbliżył się i zbliża się do cierpiących, ale wytrzymałych serc tak wielu matek, ojców, dziadków, którzy przeżyli odejście, zatracenie, a nawet wydarcie swych dzieci przez przestępczość”⁵⁴. Miłość i litość Matki obejmuje wszystkich, więcej tych, którzy nic nie znacząc na świecie, znaczą wiele u Boga.

Maryja, pierwsza w orszaku świętych, prowadzi swoich naśladowców. Papież wydobywa z ich życia głoszone i świadczone przez nich miłosierdzia. Przywołuje swoich poprzedników na Stolicy Piotrowej: św. Jana XXIII, św. Pawła VI oraz św. Jana Pawła II. Nie zapomina też o św. Faustynie, nazywając ją wielką apostołką miłosierdzia, wezwaną do „wejścia w głębokości Bożego miłosierdzia”, by „wstawiała się za nami i uzyskała dla nas łaskę życia i chodzenia zawsze w świetle Bożego przebaczenia oraz w niezachwianej ufności w Jego miłość”⁵⁵. Siostrę Faustynę i św. Jana Pawła wymienił też w czasie swojej wizyty na Jasnej Górze, gdy Kościół w Polsce obchodził 1050. rocznicę chrztu. Świętych tych nazywał

⁵¹ MV 24.

⁵² MV 24.

⁵³ „Niech Ona, łagodna i troskliwa Matka wszystkich potrzebujących, wyjedna im błogosławieństwo Pana! Niech na każdego z wydziedziczonych i nieszczęśliwych, którym skradziono teraźniejszość, na każdego z wykluczonych i opuszczonych, którym odmawia się przeszłości, na każdą z sierot i ofiar niesprawiedliwości, którym nie pozwala się posiadać przeszłości, zstąpi błogosławieństwo Boga wcielonego w Jezusie Chrystusie”. Franciszek, *Przemówienie do wiernych zgromadzonych na czuwaniu modlitewnym w Fatimie (12 V 2017 r.)*, „L'Osservatore Romano” (PI) 10 (2017), s. 19.

⁵⁴ Franciszek, *Homilia w czasie Mszy świętej w Guadalupe*, „L'Osservatore Romano” (PI) 3–4 (2016), s. 56.

⁵⁵ MV 24.

wówczas „kanałami» miłości Pana, które dotarły do Kościoła i ludzkości”. Nie zapomniał dodać, że rocznica chrztu narodu polskiego zbiegła się z Jubileuszem Miłosierdzia⁵⁶.

W swoim nauczaniu papież przypomniał także tych świętych, którzy w historii Kościoła zostali nieco zapomniani. W orędziu na XXIX Światowy Dzień Młodzieży 2014 r. wymienił np. św. Benedykta Józefa Labre, żebraka z Rzymu, który swoim stylem życia zmuszał do refleksji duchownych i świeckich⁵⁷. Wyniósł na ołtarze jezuitę Piotra Fabera, swojego ulubionego świętego, który zasłynął m.in. z opieki nad chorymi. Przywoływał postać argentyńskiego księdza Józefa Gabriela Brochero, którego też postawił za wzór, mówiąc: „Z wielkim miłosierdziem i gorliwością o zbawienie dusz przemierzał pustynne drogi swojej parafii na grzbiecie muła, szukając dom po domu ludzi, którzy zostali jemu powierzeni, aby ich doprowadzić do Boga”⁵⁸.

Za wzorce miłosierdzia papież stawia także tych, którzy nie zostali ogłoszeni błogosławionymi czy świętymi. Chwali polską lekarkę dr Wandę Błęńską, leczącą chorych na trąd, która z woli Ojca Świętego znalazła się w gronie świadków wiary Nadzwyczajnego Miesiąca Misyjnego obchodzonego w październiku 2020 r. Nie zapomina o ubogiej staruszce, którą osobiście poznał, zachwycając się jej myślą: „Jeśli Pan nie przebaczyłby wszystkiego, świat nie mógłby istnieć”⁵⁹.

Wraz z nimi należałoby wymienić wszystkich świadków oddanych dziełu miłosierdzia, których papież przywołał w swoim nauczaniu. Każdy z nich głosił i czynił miłosierdzie zgodnie ze swoim charyzmatem.

4. „MŁODE OBLICZE” KOŚCIOŁA

Miłosierdzie jest programem poszczególnych wiernych i całego Kościoła. Wyznacza przeszłość, stawia wyzwania, leczą relacje między ludźmi i narodami.

⁵⁶ Franciszek, *Homilia podczas Mszy świętej z okazji 1050. Rocznicy chrztu Polski, Częstochowa (28 VII 2016 r.)*, w: BM, s. 57.

⁵⁷ Franciszek, *List na XXIX Światowy Dzień Młodzieży 2014 r.*, „L'Osservatore Romano” (PI) 1 (2014), s. 6: „Wiele może nas nauczyć mądrość ubogich! Pomyślcie, że jeden ze świętych XVIII w., Benedykt Józef Labre, który spał w Rzymie na ulicy i żył z ofiar ludzi, stał się doradcą duchowym wielu osób, w tym szlachty i hierarchów. W pewnym sensie ubodzy są dla nas jakby nauczycielami. Uczą nas, że wartość osoby nie zależy od tego, ile posiada, ile ma na koncie w banku. Ubogi, osoba pozbawiona dóbr materialnych, zawsze zachowuje swoją godność. Ubodzy mogą nas wiele nauczyć także o pokorze i ufności w Bogu”.

⁵⁸ Franciszek, *Słowo podczas Modlitwy Anioł Pański (15 IX 2013 r.)*, „L'Osservatore Romano” (PI) 10 (2013), s. 55.

⁵⁹ W. Węgrzyniak, *Franciszek i miłosierdzie*.

Papież Franciszek podczas pierwszej modlitwy *Anioł Pański* powiedział, że „usłyszenie słowa miłosierdzie zmienia wszystko. To najlepsze, co możemy usłyszeć: że zmienia świat. Odrobina miłosierdzia czyni świat mniej zimnym i bardziej sprawiedliwym. Musimy zrozumieć dobrze to miłosierdzie Boga, tego miłosiernego Ojca, który ma tak wiele cierpliwości”⁶⁰. Miłosierdzie jest niezbędne, aby nim żyć i zanieść je do wszystkich sfer społecznych.

Papież dostrzega siłę miłosierdzia w młodych, gdyż ma ono „zawsze młode oblicze”⁶¹. Mówi o tym w czasie Światowego Spotkania Młodych w Krakowie, zachęcając ich równocześnie, aby posiadli miłosierne serce, które pomaga w rozwiązaniu ludzkich problemów. Wobec rozmaitych przeszkód, których mogą doświadczyć, zachęca do odwagi. Tłumaczy: „Mogą was osądzać, że jesteście marzycielami, bo wierzycie w nową ludzkość, która nie godzi się na nienawiść między narodami, nie postrzega granic krajów jako przeszkody i zachowuje swoje tradycje bez egoizmu i resentmentów. Nie zniechęcajcie się: z waszym uśmiechem i otwartymi ramionami głosicie nadzieję i jesteście błogosławieństwem dla jednej rodziny ludzkiej, którą tutaj tak dobrze reprezentujecie”⁶².

Franciszek, zanim spotkał się z młodymi, nawiedził Sanktuarium Bożego Miłosierdzia, gdzie spoczywają doczesne szczątki św. Faustyny. Tam przypomniał wiernym, że „Pan chce, żebyśmy jeszcze głębiej doświadczyli Jego miłosierdzia, abyśmy nigdy nie oddalili się od Jezusa, nawet wtedy, kiedy myślimy, kiedy nam się wydaje, że ze względu na nasze grzechy jesteśmy najgorsi. On kocha nas, jako takich, w ten sposób także Jego miłosierdzie staje się rzeczywistością dla nas”⁶³. Wypowiedziane słowa nabierają w tym miejscu jeszcze większego znaczenia, gdyż przywołują osobę św. Jana Pawła II, inicjatora Światowych Dni Młodzieży i Apostoła miłosierdzia, odnajdującego bogactwo miłosierdzia m.in. w przekazie św. Faustyny Kowalskiej. Papież Polak nie zawahał się jej beatyfikować i kanonizować. Data jej wyniesienia na ołtarze jako świętej przypadła na rok 2000, na drugą Niedzielę Wielkanocną. Wówczas to Ojciec Święty, spełniając prośby Jezusa skierowane do polskiej mistyczki, ogłosił „święto Miłosierdzia Bożego”, dopełniając prekursorskie poczynania ks. Michała Sopoćki, jej duchowego spowiednika⁶⁴. Do tego faktu nawiązał papież Franciszek w 2020 r. z okazji święta Bożego Miłosierdzia, prosząc Polaków o modlitwę w intencji świata w okresie panującej pandemii.

⁶⁰ Franciszek, *Słowo podczas modlitwy Anioł Pański (17 III 2013 r.)*, „L'Osservatore Romano” (PI) 4 (2013), s. 49.

⁶¹ Franciszek, *Przemówienie podczas powitalnego spotkania z młodymi uczestnikami Światowych Dni Młodzieży*, w: Franciszek, *Błogosławieni miłosierni*, s. 62.

⁶² Franciszek, *Homilia podczas Mszy świętej Światowego Dnia Młodzieży, Kraków (31 VII 2016 r.)*, w: BM, s. 104–105.

⁶³ PAP, *Papież Franciszek w Łagiewnikach*, <https://www.pap.pl/aktualnosci/news%2C577305%2Cpapiez-franciszek-w-lagiewnikach.html> [dostęp: 27 XI 2018].

⁶⁴ P. Warchoł, *Miłosierny Bóg i miłosierny człowiek. Teologiczna interpretacja miłosierdzia w nauczaniu Jana Pawła II*, Niepokalanów: WOF 2011.

Papież, spotykając się z młodymi na świecie, po ojcowsku dostrzegł ich wielowymiarowe zaangażowanie w dziele wolontariatu, który jest młodzieńczym przejawem miłosierdzia. Świat głodny miłosierdzia oczekuje konkretnych świadectw osadzonych w codzienności. Dlatego Franciszek wciąż apeluje o takie świadectwa i nieustannie za nie dziękuje. Jedno z nich, świadectwo Stelli Maris, uczestniczki Światowego Spotkania Młodych w Panamie, przytoczone przez papieża, nie może nie wzruszyć. Dziewczyna, chcąc pojechać na Światowe Dni Młodzieży do Krakowa, musiała zrezygnować z wyjazdu, gdyż za zbierane pieniądze pokryła koszty pogrzebu swoich dziadków. Bóg jednak – wyjaśnia papież – przygotował dla niej niespodziankę: Światowe Dni Młodzieży odbyły się w jej ojczyźnie, w Panamie. Marzenia dziewczyny spełniły się, a jej wspaniałomyślność została nagrodzona⁶⁵.

Miłosierdzie dla Ojca Świętego jest szansą, przyszłością, zaangażowaniem, zaufaniem, otwartością, gościnnością, współczuciem, marzeniem. Z miłosierdzia winny rodzić się wszelkie programy polityczne, społeczne, kulturalne, gospodarcze. Ono jest podstawą budowania nowej cywilizacji i kształtowania nowego człowieka. Miłosierdzie pobudza odwagę, ożywia świadomość i prowadzi ku dobru. W jego realizacji winni uczestniczyć wszyscy, a szczególnie młodzi – przyszłość Kościoła i świata.

Pontyfikatu Franciszka nie można zrozumieć bez tajemnicy miłosierdzia, którą papież głosi, wprowadza w życie Kościoła i o której świadczy. Prawdę tę wydobywa z Biblii, Tradycji, świadectwa świętych, nauczania swoich poprzedników oraz znaków współczesnego świata, spragnionego miłosierdzia. Jako dobry pasterz prosi, aby wszyscy byli nim pochłonięci, dlatego ustanawia Nadzwyczajny Rok Miłosierdzia z pastoralnymi propozycjami służącymi rozwojowi duchowej kondycji uczniów Pańskich, pośród których stawia na czele potrzebujących. W tym celu papież niejednokrotnie przywołuje obraz miłosiernego Boga, który nigdy nie opuszcza człowieka i mu pomaga, będąc wierny do końca swojej miłości. Godną zauważenia w posłudze Franciszka jest też jego maryjność, co łączy się z przywoływaniem czułości, delikatności i maryjnej wierności, które są pięknym odbiciem miłosierdzia. Z tej racji Ojciec Święty stymuluje kapłanów do otwarcia i dyspozycyjności w szafowaniu miłosierdziem. Nie zapomina o wskazówkach dla osób konsekrowanych, przypominając im o konieczności bycia darem. Pamięta także o młodych, na których liczy, zauważając, że są zdolni przemieniać świat.

⁶⁵ Franciszek, *Przemówienie wygłoszone do wolontariuszy Światowych Dni Młodzieży w Panamie (27 I 2019 r.)*, „L'Osservatore Romano” (Pl) 2 (2019), s. 34.

WYKAZ SKRÓTÓW

- EG – Franciszek, *Adhortacja apostołska Evangelii gaudium*
 MV – Franciszek, *Bulla Misericordiae vultus*
 HNBM – Franciszek, *Homilia podczas Mszy świętej w Niedzielę Bożego Miłosierdzia (8 IV 2018 r.)*
 HWBJL – Franciszek, *Homilia wygłoszona w bazylice św. Jana na Lateranie (7 IV 2013 r.)*
 MTIB – Franciszek, *Miłosierdzie to imię Boga. Rozmowa z Andream Torniellim*

MIŁOSIERDZIE W NAUCZANIU PAPIEŻA FRANCISZKA

Streszczenie

Pontyfikat papieża Franciszka jest naznaczony tajemnicą miłosierdzia i wcielaniem jej w życie. Prawdę tę czerpie z Biblii, świadectwa świętych oraz współczesnego świata. Zatraskany o duchową kondycję wierzących nazywa Kościół „szpitalem polowym”, podkreślając jego misję i zadania. Chce pomóc współczesnemu człowiekowi w dotarciu do Boga i odczytaniu przez niego swego powołania. Służy temu ogłoszenie Nadzwyczajnego Roku Miłosierdzia, w którym zachęca wierzących, by potrafili lepiej poznać i przyjąć dar miłosierdzia do swego życia oraz podzielić się nim z potrzebującymi braćmi, szczególnie z ubogimi i cierpiącymi. W ramach Roku Miłosierdzia proponuje różnorodne inicjatywy duszpasterskie, ale przede wszystkim przypomina, by pojednać się z Bogiem w sakramencie pokuty i pojednania oraz dostąpić odpustu. Papież prosi, aby tym wydarzeniem zainteresowali się wszyscy, gdyż jedni są współodpowiedzialni za drugich. Służy temu ewangeliczny obraz miłosiernego Boga, który przynosi moc najślabszym i przekazuje nadzieję, że nikt nie jest sam.

Słowa kluczowe: miłosierdzie, Bóg, Kościół, przebaczenie, ubodzy, wykluczeni, młodzi

MERCY IN THE TEACHING OF POPE FRANCIS

Summary

The pontificate of Pope Francis is marked by the mystery of the Divine mercy and its implementation. The Pope draws this truth from the Bible, testimonies of the saints and the modern world which is eager for mercy. Being concerned about the spiritual condition of the believers, he calls the Church a “field hospital”, emphasizing her mission and influence. He wants to help modern man reach God and read his calling. The announcement of the Extraordinary Year of Mercy serves this purpose. Pope Francis encourages the believers to get to know the gift of mercy better, accept it in their lives and share it with brothers and sisters in need, especially the poor and the suffering. As part of the Year of Mercy, Francis

proposes various pastoral initiatives, but above all, he reminds us to reconcile with God in the sacrament of penance and reconciliation and to receive the indulgence. The Pope asks everyone to be interested in this unique event because we are all responsible for one another. The teaching is supported by the evangelical image of the merciful God who brings power to the weakest and conveys the hope that nobody is alone.

Key words: Mercy, God, Church, forgiveness, the poor, the excluded, the young

BARMHERZIGKEIT IN DER LEHRE DES PAPSTES FRANZISKUS

Zusammenfassung

Das Pontifikat von Papst Franziskus ist geprägt vom Geheimnis der Barmherzigkeit und ihrer Umsetzung. Er schöpft diese Wahrheit aus der Bibel, den Zeugnissen der Heiligen und der modernen Welt. In Sorge um das geistliche Niveau der Gläubigen bezeichnet er die Kirche als „Feldlazarett“, wobei er ihren Auftrag und ihre Aufgaben hervorhebt. Sie will dem modernen Menschen helfen, zu Gott zu gelangen und seine Berufung zu verstehen. Dies ist der Zweck der Ausrufung des Außerordentlichen Jahres der Barmherzigkeit, in dem die Gläubigen ermutigt werden, das Geschenk der Barmherzigkeit für ihr Leben besser kennenzulernen und anzunehmen, und es mit bedürftigen Brüdern und Schwestern, insbesondere mit den Armen und Leidenden, zu teilen. Im Zusammenhang mit dem Jahr der Barmherzigkeit schlägt er verschiedene pastorale Initiativen vor, vor allem aber erinnert er uns daran, uns im Sakrament der Buße und Versöhnung mit Gott zu versöhnen und einen vollkommenen Ablass zu gewinnen. Der Papst bittet alle, sich für dieses bedeutende Ereignis zu engagieren, denn so wie Gott „barmherzig ist, sind auch wir berufen, untereinander barmherzig zu sein“ (vgl. Verkündigungsbulle *Misericordiae vultus* vom 11.04.2015). Das Bild des Evangeliums vom barmherzigen Gott, der den Schwächsten Macht verleiht und die Hoffnung vermittelt, dass niemand allein ist, dient diesem Zweck.

Schlüsselworte: Barmherzigkeit, Gott, Kirche, Vergebung, die Armen, die Ausgeschlossenen, die Jugendlichen

BIBLIOGRAFIA

- Dzienniczek Sługi Bożej S. M. Faustyny Kowalskiej profeski wieczystej Zgromadzenia Matki Bożej Miłosierdzia*, Kraków–Stockbridge–Rzym: Zgromadzenie ss. MBM 1981.
Franciszek, *Adhortacja apostolska Evangelii gaudium*, Kraków: Wydawnictwo WAM 2013.
Franciszek, *Bulla Misericordiae vultus*, Wrocław: Wydawnictwo TUM 2015.
Franciszek, *Homilia podczas Mszy świętej w Niedzielę Bożego Miłosierdzia (8 IV 2018 r.)*, „L'Osservatore Romano” (Pl) 5 (2018), s. 9.

- Franciszek, *Homilia podczas Mszy świętej z okazji 1050. Rocznicy chrztu Polski, Częstochowa (28 VII 2016 r.)*, w: Franciszek, *Błogosławieni miłosierni. Słowo do młodych*, Kraków: Wydawnictwo M 2016, s. 55–60.
- Franciszek, *Homilia podczas Mszy świętej Światowego Dnia Młodzieży, Kraków (31 VII 2016 r.)*, w: Franciszek, *Błogosławieni miłosierni. Słowo do młodych*, Kraków: Wydawnictwo M 2016, s. 100–107.
- Franciszek, *Homilia w czasie Mszy świętej w Guadalupe*, „L'Osservatore Romano” (PI) 3–4 (2016), s. 27.
- Franciszek, *Homilia wygłoszona w Bazylice św. Jana na Lateranie (7 IV 2013 r.)*, „L'Osservatore Romano” (PI) 5 (2013), s. 9–10.
- Franciszek, *List na XXIX Światowy Dzień Młodzieży 2014 r.*, „L'Osservatore Romano” (PI) 2 (2014), s. 10–11.
- Franciszek, *Miłosierdzie to imię Boga. Rozmowa z Andreeq Toriellim*, Kraków: Znak 2016.
- Franciszek, „*Misericordina*”: *lekarstwo dla duszy. Przemówienie podczas modlitwy Anioł Pański*, „L'Osservatore Romano” (PI) 1 (2014), s. 54.
- Franciszek, *Orędzie na XXXI Światowe Dni Młodzieży*, w: Franciszek, *Błogosławieni miłosierni. Słowo do młodych*, Kraków: Wydawnictwo M 2016, s. 7–19.
- Franciszek, *Orędzie na Wielki Post 2020*, „L'Osservatore Romano” (PI) 9 (2020).
- Franciszek, *Posynodalna adhortacja apostolska Querida Amazonia*, „L'Osservatore Romano” (PI) 3 (2020), s. 5–22.
- Franciszek, *Przemówienie do wiernych zgromadzonych na czuwaniu modlitewnym w Fatimie (12 V 2017 r.)*, „L'Osservatore Romano” (PI) 10 (2017), s. 19.
- Franciszek, *Przemówienie podczas powitalnego spotkania z młodymi uczestnikami Światowych Dni Młodzieży*, w: Franciszek, *Błogosławieni miłosierni. Słowo do młodych*, Kraków: Wydawnictwo M 2016, s. 61–69.
- Franciszek, *Przemówienie wygłoszone do wolontariuszy Światowych Dni Młodzieży w Panamie (27 I 2019 r.)*, „L'Osservatore Romano” (PI) 2 (2019), s. 34–35.
- Franciszek, *Słowo podczas modlitwy Anioł Pański (17 III 2013 r.)*, „L'Osservatore Romano” (PI) 4 (2013), s. 49.
- Franciszek, *Słowo podczas modlitwy Anioł Pański (9 VI 2013 r.)*, „L'Osservatore Romano” (PI) 8–9 (2013), s. 56.
- Franciszek, *Słowo podczas Modlitwy Anioł Pański (15 IX 2013 r.)*, „L'Osservatore Romano” (PI) (2013), s. 54.
- Franciszek, *Świadkowie radości. List apostolski do zakonnic i zakonników na rozpoczęcie Roku Życia Konsekrowanego*, „L'Osservatore Romano” (PI) 1 (2015), s. 6–12.
- Jan od Krzyża, *Słowa światła i nadziei. Przestrogi*, Kraków: Wydawnictwo oo. Karmelitów Bosych 2008.
- Jan Paweł II, *Potrzeba nowej «wyobraźni miłosierdzia». Przesłanie do uczestników międzynarodowego seminarium poświęconego ubóstwu i globalizacji*, „L'Osservatore Romano” (PI) 10 (2004), s. 4–5.
- Jan Paweł II, *Ubodzy i cierpiący wizerunkiem Chrystusa. Przemówienie podczas spotkania z ludźmi «zranionymi przez życie»*, *Tours 21 IX 1996*, „L'Osservatore Romano” (PI) 11–12 (1996), s. 30–31.
- PAP, *Papież Franciszek w Łagiewnikach*, <https://www.pap.pl/aktualnosci/news%2C577305%2Cpapier-franciszek-w-lagiewnikach.html> [dostęp: 27 XI 2018].

- Przeciszewski M., *Pontyfikat duszpasterskiego nawrócenia*, <https://papiez.wiara.pl/doc/6027677.Franciszek-pontyfikat-duszpasterskiego-nawrocenia/2> [dostęp: 11 XII 2019].
- Rabiej S., *Krytyka «kultury wykluczenia» w nauczaniu papieża Franciszka*, w: M. Humenik, I. Paszenda (red.), *Między ekskluzją a inkluzją w edukacji religijnej*, Wrocław: Instytut Pedagogiki Uniwersytetu Wrocławskiego 2017, s. 64–76.
- Radio Watykańskie, *Papież do ewangelizatorów: Kościół to szpital połowy dla ludzi zgnębionych i utrudzonych. Musimy do nich dotrzeć z doświadczeniem wiary*, http://pl.radiovaticana.va/news/2014/09/19/papie%C5%BC_do_ewangelizator%C3%B3w:_ko%C5%9Bci%C3%B3%C5%82_to_szpital_po%C5%82owy_dla_ludzi/pol-826239 [dostęp: 22.05.2020].
- Warchoł P., *Miłosierny Bóg i miłosierny człowiek. Teologiczna interpretacja miłosierdzia w nauczaniu Jana Pawła II*, Niepokalanów: Wydawnictwo Ojców Franciszkanów 2011.
- Wejman H., *Miłosierny wymiar zadań duszpasterskich w świetle bulli papieża Franciszka Misericordiae vultus*, „*Studia Gnesnensia*” t. XXIX (2015), s. 47–56.
- Węgrzyniak W., *Franciszek i miłosierdzie*, <https://diecezja.pl/franciszek-i-milosierdzie/> [dostęp: 23 V 2020].
- Wojtyła K., *Chrześcijaństwo jest niemożliwe bez miłosierdzia. Homilia z okazji 50-lecia śmierci br. Alberta Chmielowskiego*, w: *Liturgia godzin*, Poznań: Wydawnictwo Pallottinum 1987, t. III, s. 1241–1242.

Paweł Warchoł – duchowny Kościoła rzymskokatolickiego, członek Zakonu Braci Mniejszych Konwentualnych (franciszkanie), doktor habilitowany nauk teologicznych w zakresie teologii dogmatycznej, profesor nadzwyczajny w Kujawsko-Pomorskiej Szkole Wyższej w Bydgoszczy. Wykłada w Wyższym Seminarium Duchownym Ojców Franciszkanów w Łodzi. Zajmuje się teologią dogmatyczną, teologią duchowości oraz pedagogiką. Jest autorem wielu artykułów i książek, m.in. *Krew i woda. Dar Miłości miłosiernej. Studium historyczno-teologiczne przebitego boku Chrystusa w literaturze teologicznej i duchowej*, Warszawa: Wydawnictwo Sióstr Loretanek 2015, *Zwycięski krzyż*, Pelpin: Wydawnictwo Bernardinum 2019. Członek wielu towarzystw naukowych. Adres do korespondencji: pmmawa@interia.pl

